

Teológiai elmélkedés az engedelmességről

Az engedelmesség teológiai fogalmáról beszélni egyértelmű gyakorlati kérdések megbolygatásával. Ilyenforma kérdések jutnak nyomban eszünkbe: hogyan engedelmeskedjenek a keresztények a pápának, a megyéspapok püspöküknek vagy a szerzetesek elöljárójuknak. Vagy pedig hogy a plébániai hívek engedelmeskedjenek-e lelkipásztoruknak, vagy sem. Azonban az engedelmesség problémájára adandó felelet alapja nem annyira nehéz esetek pragmatikus megoldásaiban rejlik, mint inkább teológiai elmélkedésekben. Mielőtt cselekszünk, kell, hogy átfogó látásunk legyen a dologról.

Az elmélkedés tényeinek teológiai forrásokból kell származniok. Csábító lenne a szokásos sorrendben elősorolni őket: a Szentírás tanúsága, a szentatyák, a közösség imaélete, a szentek gyakorlata, és így tovább. De ez nem elég. Manapság új források felé tapogatunk: a *sensus fidelium*, az idők jelei, az emberiség *consensusa* bizonyos fontos ügyekben, a nemkatolikus keresztények belátásai és egyebek. Ráadásul belegabalyodtunk a hermeneutikai problémába és üdvös zavarba kerültünk minden régi és új forrásunk felhasználására vonatkozólag.

Maga az Egyház, vagyis a közösség a maga bonyolult és szerves struktúrájával a legjobb hermeneutikai elv: a közösségnek kell fölmérnie a források jelentőségét. De a végső következtetés levonása előtt kétségekkel és habozással átszótt hosszú folyamat játszódik le. Maga a teológia sötétben bandukoló zarándok lett, s nem tudjuk biztosan: az éjszakát előző homály-e ez, vagy egy új kor hajnaláé?

Az engedelmességre vonatkozó teológiai következtetéseink premiszái is bizonytalanságban fognak szenvedni. A teológiának ez az állapota az Egyház természetes helyzetét tükrözi vissza. Maga Krisztus sem adott tökéletes világosságot tanítványainak. Rásegítette őket az Atyához vezető útra. Megígérte, hogy elég fényt ad nekik vándorútjuk idejére. Valóban, az ősegyházban volt néhány alapvető bizonyosság és amellet sok bizonytalanság. Ma megint ebben a kezdeti állapotban vagyunk. Egyszerre tapasztaljuk a hit biztonságát és elmélkedéseink bizonytalanságát.

Az engedelmesség fogalma eddig egyszerű volt: egy személy alávetettsége egy másiknak. Az alávetettségnek voltak különböző fokai, de a meghatározás ezzel nem sokat változott.

Most azt keressük, hogyan érthetjük meg jobban az engedelmeséget; a régi meghatározást megkérdőjelezték.

* * *

Mielőtt megalkothatnánk az engedelmesség új teológiáját, meg kell találnunk jelenlegi megzavarodottságunk vagy tudatlanságunk okait. Íme kettő:

- a) Az engedelmesség a tekintélyre adott válasz. Ennélfogva az engedelmességről való felfogásunk tekintélyfogalmunktól függ. Ma a tekintély új dimenzióit vitatjuk és kutatjuk. Minthogy zavarban vagyunk a tekintélyt illetően, zavarban vagyunk az engedelmességet illetően is.
- b) A tekintély nem más, mint a közösség életének egyik megnyilvánulása. De a közösségről való felfogásunk általában és a keresztyén közösségről különösképpen rohamos fejlődésen ment át az utóbbi évtizedben, anélkül, hogy végképp tisztázódott volna. Következésképp, minthogy zavarban vagyunk a közösséget illetően, zavarban vagyunk a tekintélyt illetően is.

Mással az ahhoz, hogy jobban megértsük az engedelmességet, a *tekintély* új meglátására van szükségünk, minthogy tekintély és engedelmesség mindig együtt jár. Úgy viszonyulnak egymáshoz, mint a hívás és a felelet. Megeshetik, hogy nem mindig könnyű meghatározni, melyik fél hív és melyik felel, különösen személyi viszonylatokban. Állandóan mindkét oldalról jövő hívások és feleletek bonyolult cseréről van szó.

Továbbá fölfedezzük, hogy szükségünk van a *közösség* jelentésének mélyebb tisztázására, mert a tekintély-engedelmesség viszonylat a közösségben valósul meg. A hívó fél (fő) és a felelő fél (tag) közötti csere csak egy közösség keretén belül képzelhető el, a közösség pedig mindig szerves egység, — különben egyszerűen nincs szó közösségről. Amikor az engedelmesség jelentését keressük, két személy közötti viszony után kutatunk. Minthogy ezek értelmes és szabadakarral — vagyis alkotó képességgel — megáldott lények, a viszony *sui generis* jellegű: személyek közötti. De a dolognak ezzel nincs vége, ennél is bonyolultabb, mert Isten is színre lép: az ő szuverén cselekvése inspirálja a tekintély hordozóit és az engedelmeskedőket is. Mindegyikük — más és más módon — valamiképpen Isten hatalmában osztozik.

A fődolog az, hogy nem lehet az engedelmességről önmagában teologizálni. Alapvetőbb valóságokhoz kell visszatérnünk.

Éppen azért, mert a közösségről és az engedelmességről való gondolkodásunk még nem elég fejlett, nem adhatunk végső feleletet az engedelmesség dolgában. Egy kutatás kellős közepén vagyunk, nem a megszilárdulás vagy a végső következtetés fázisában.

Mégis van egy maradandó elem. Az engedelmesség személyes magartás. Erény, a szónak abban a klasszikus értelmében, hogy cselekvés (*actus*) vagy elsajátított szokás (*habitus*). Egy személy irányvétele, azon választás eredményeképpen, hogy aláveti magát egy tekintélynek a közösségben.

Eszerint az engedelmesség személyek magatartása egymás iránt. A közösségi élet egyik megnyilvánulása. A keresztény közösség minden különböző dimenziója megvan benne: az Isten és a csoport, Isten és egy emberi egyén közti viszony, és az egyik tagnak a másikhoz való viszonya is.

Ebben a személyi összefüggésben érthetjük meg, hogy az engedelmisség valóban a személyek közti közösségnek, szeretetnek egy különleges oldala.

* * *

Az engedelmisség minden bizonytalansággal jelenthet Isten és ember közötti személyes viszonyt is. Ez a viszony abszolút abban az értelemben, hogy az ember teljes engedelmisséggel tartozik Istennek. De nem abszolút abban az értelemben, mintha Isten az engedelmisséggel le akarná rontani keze művét (az ember értelmét és szabadakarátát). Isten azt kívánja, hogy az ember az ő képessége legyen: szabadságában teremtő erejű.

Istennek ezt a szándékát ritkán veszik figyelembe. Hangsúlyozzák az ember függését Istentől, de nem emelik ki Istennek azt a szándékát, hogy fölemelje az embert az egyenlőség szintjére. Ennélfogva torz fogalmat kapunk az engedelmisségről, mert nem látjuk benne a szeretet dinamikáját, amely egyenlőséget tételez föl.

Valóban, üdvösségünk történetének kezdetétől fogva az Isten iránti engedelmisség úgy jelenik meg, mint ami egyszerre abszolút és relatív. Igaz, az ember teljes engedelmisséggel tartozik Istennek. De Isten társas viszonyt, barátságot, szeretetkapcsolatot keres. Ennek leggyöngédebb szimbolikus kifejezései az Énekek énekében találhatók. Mióta ezeket az énekeket megírták és bekebelezték Isten inspirált kinyilatkoztatásába, nincs az engedelmisségnek más tökéletes képe, mint a szeretetviszonynak ezekben leírt ujjongó, túlcsonduló ünneplése. A Törvény, beleértve a Tízparancsolatot, és a sok-sok rituális előírás csak egyszerű előkészület erre. És itt rábukkanunk a szövetség viszonyára, ahol az ember, a maga kicsiny és függő mivoltában, csaknem egyenlő partnerségre emelkedik Istennel.

Az Újszövetségben ez a folyamat azzal teljesült be, amikor Krisztus azt mondja tanítványainak az Utolsó Vacsorán, hogy többé már nem szolgák, hanem barátai. Ez a barátság magában foglalja az osztozást Jézus életében, szenvedéseiben és feltámadásának örömeiben.

Megértjük hát, miért okoz csalódást a kereszténynek a pusztán legális engedelmisség, amely nem teljed ki szeretetbe, vagy nem fejlődött a szeretetnek ilyen túlaradó viszonyává.

Az igazi keresztény viszony dinamikus. Folyamatról van itt szó; kifejlődése hosszú időbe telik. Az Isten iránti engedelmisség szeretet-

ben kiérő viszonya a prototípusa az emberek közti engedelmességnek; annak is szeretetviszonnyá kell teljesednie.

Ezért az engedelmesség fejlődési folyamata egy Istentől kezdeményezett mozgás része: Isten arra törekszik, hogy az embert egyenlővé tegye magával. Ez a Megtestesülés tanítása: nemcsak az, hogy Isten emberré lett, hanem hogy az ember megosztja Isten természetét és életét. Az engedelmesség célja erre az egyenlőségre vezetni el az embert. Ennélfogva a tekintély-engedelmesség viszony keresztény összefüggésben csak akkor érvényes, ha a tekintély hordozói az engedelmességre kötelezettek egyenlővé próbálják tenni magukkal.

* * *

De az engedelmességnek közösségi dimenziója is van. Űgy is fel foghatjuk, mint egy személy odaadását a közösségnek. Minthogy a keresztény közösség önmagában sajátos érték, ez az odaadás igazolt.

Valóban nem élhetünk közösség nélkül; a közösség lényeges életeleme mindnyájunknak. Szükségünk van rá, mint a halnak a vízre, hogy éljen, a madárnak levegőre, hogy repüljön. Közösség nélkül életünk csonka, fejlődésünk megbénul. Alapvető emberi szükség ez, amelyet maga Isten alkotott és tiszteletben is tart. Történelmileg először egy közösséghez beszélt, a héber törzsekhez, Jahve ígéreteinek örököseihez. Maga Jézus közösséget alapított. Követése kezdettől fogva odaadást jelentett egy új közösség építésére.

Ezen a ponton értünk a dolog magvához: a keresztény hit- és szeretetközösség megértése a tekintély, s következőleg az engedelmesség megértésének kulcsa.

A keresztény közösség Isten Lelkének ihletéséből jön létre és Isten Igéje kovácsolja össze. A közösség minden tagja engedelmességgel tartozik a Lélek és az Ige iránt. Ennek az engedelmességnek a gyümölcse a közösség.

Ez azonban még nem minden. A közösségben ugyanaz az isteni szándék és erő működik, amely létrehozta a Megtestesülést — Isten eljövételét e világba, hogy meggyógyítson, megváltson és megszenteljen minden embert. Krisztusnak ez az odaadása az ember iránt a keresztény közösségben is él: a közösség az embernek kell hogy szentelje magát.

Ha az egyes tag engedelmissége odaadás a közösségnek, akkor a hívők közösségének az emberek közössége iránt kell engedelmesnek lennie. Az állítás igaz, bár paradox, és bizonyos minősítésekre szorul.

Az Egyház birtokában van a Krisztus-hozta Jóhírnek. Amikor ezt a Jóhírt a világ elé tárja, engedelmeskednie kell az idők jeleinek, amelyek a keresztény közösségen kívül mutatkoznak. Ilyen jelek: az ember sajátos szükségletei egy adott korban vagy egy bizonyos helyen; különböző népek és nemzetek gondolkodás- és életmódja; a történelem

nagy eseményei. Az ilyen alkalmazkodás érintkezésben és szolgálatban az Egyház *kenosisa*, valódi engedelmesség a világnak. Nyilvánvaló, hogy ez a Lélek és az Ige iránti engedelmisségben gyökerezik.

Ez a *kenosis* erkölcsi kötelessége az Egyháznak. Ahogyan Krisztus nem ragaszkodott erőszakosan a neki kijáró dicsőséghez, inkább kiüresítette magát az ember kedvéért, úgy kell a keresztény közösségnek is ugyanezt tennie. Ezzel az engedelmisséggel az Egyház közvetítővé válik; Isten és az embercsalád összeforr.

* * *

Az engedelmisség a közösségben élő egyénnek a közösséghez magához való hűséget jelenti. Szövetség jön létre a tag és az egész keresztény közösség között. Egyik gondot visel a másikra. Megosztott felelősség ez, habár a szó túlságosan jogászi. Valójában a szeretet bősége egymás iránt, amely határtalan mértékben adni kész.

Ez föltételezi a nyíltságot: az egyik fél szükségletei ismertek, a másik pedig engedelmeskedik a segítséresre való felhívásnak. Ennélfogva a legelső engedelmeskedők az előjárók. Az ünnepélyes pápai cím: Isten szolgáinak szolgája, nem holmi üres dísz, hanem ha komolyan veszik, egy teológiai valóság szókimondó kifejezése. A pápa az első, aki engedelmeskedni tartozik a felhívásnak, hogy gyógyítsa, megváltsa és megszentelje a hívőket mind. Ugyanez az engedelmisség kötelezi a püspököket és a papokat híveik felé. A többi hívő sem mentes az engedelmisség kötelessége alól, mert nekik is szolgálniuk kell a szolgálók: a pápa, a püspökök és a papok szükségleteit.

Ez az engedelmisség viszont ismét a Léleknek és az Isten Igéjének való engedelmeskedéssel egyensúlyban működik. Magától értetődően csak az Evangélium összefüggésében lehetséges. De még így is *emberi közösség* a színtere, ahol minden tökéletlen. Minden törvényre és parancsra a tökéletlenség nyomja rá bélyegét, olykor magas fokban is. Ezek az emberi korlátok sok problémát és feszültséget hoznak létre.

A problémákra a felelet a közösség lényegi egységének nagy értéke. Olyan értelmes dolog egynek maradni, hogy ennek a kedvéért egy kis értelmetlenséget el lehet viselni. Ebből feszültségek következnek. De azok szükségesegek a közösség előreviteléhez, mint mozgatóerők. Kiküszöbölésük bénultságra vezethetne.

Ennélfogva még abban sem vagyok biztos: jó lenne-e, ha a közösségnek világos fogalma lenne tekintélyről és engedelmisségről. A helyes fogalom keresése részleges belátások útján helyes irányba viszi a közösséget.

* * *

Az engedelmisségnek ez a fogalma olyan egyházképben gyökerezik, amelyet ma nem lehet eléggé hangsúlyozni. Az Egyház *közösség*, Istentől állított jel emberi történelmünkbe. Ambivalens jel: az volt mindig,

az most is és az is marad. Rajta van Isten kegyelme, de bűneink nyomait is hordja. Ennél a kettős jellegénél fogva a jelet értelmező személyben egyensúlynak és megértésnek kell lenni. Egyesek *csak* Isten működését látják benne, és az Egyházzal beszélve helytelenül állítják elének annak valóságát. Mások *csak* a bűnösség nyomait látják, és hamisan arra következtetnek, hogy ilyen közösség nem lehet Istentől származó jel.

Pedig a közösség jel, abban az értelemben, hogy *in actu*, folyamatos valóságában hirdeti megváltásunkat, ezt a gyógyító, megváltó és megszentelő folyamatot. Ennélfogva kegyelem és bűn egyszerre látható, egyszerre is kell láthatónak lennie.

Mással: az Egyház nem egyszerűen Isten szentségének jele. Nem is egyszerűen bűneink és korlátoltságaink megnyilvánulása. A kegyelemmel találkozó bűn látható tanújele. Maga a jel paradox, és csak az értheti meg, akinek mind a kettőről van fogalma: Isten kegyelméről és az ember bűnösségéről, és arról is, mennyire rászorul a kettő egymásra.

Ha az engedelmisség a közösségnek való odaadás, akkor valóban olyan aktus, illetőleg magatartás, amely építi, magasba emeli Istennek történelmünkbe állított jelét. Vagyis az engedelmisség a látható, tapintható, emberi, szent és bűnös Egyházba, egy átalakulóban lévő közösségbe vetett hit megvallása. Az engedelmisség hitvallás a látható Egyház iránt, amely nem tökéletes, de szemmel láthatóan halad a bűnből a jóság felé.

Míg a *kenosis* bibliai fogalma helytálló és érvényes minden századon át, addig az egyházi engedelmisség formáit kétségtelenül idő és hely körülményei és az illető kor teológiája hozták létre. Az Egyház szerves természetének félreismerése az engedelmisség egyoldalú fogalmához vezetett. Közösségi dimenzióit szem elől tévesztették és úgy írták le, mint „egy másik személy akaratának elfogadását”. Ez a fogalmazás nem volt teljes, tehát nem is volt helyes.

Hová vezet bennünket mindez? Semmiképpen sem az engedelmisség jól meghatározott fogalmához. Semmiképpen sem mindenütt előmlő világossághoz. Inkább olyan magatartás felé, amely az Istennel való egyesülést egy emberi közösség egységén át keresi. Az engedelmisség eszerint olyan magatartás, amely az embert a keresztény közösség létének és fejlődésének támogatására vezeti. Abból a hittényből fakad, hogy a látható Egyház a maga bűnösségében és szentségében Isten hatalmas történelmi tettei közé tartozik.

* * *

Helyénvaló most már néhány gyakorlati következtetés. A főelv áll, egyszerre világos és homályos mivoltában: az engedelmisség a keresz-

tény közösség egységének építése, elfogadása, és — ha megtört — gyógyítása.

A gyakorlati rendben elsősorban a Szentléleknek tartozunk engedelmességgel, és az ő parancsainak, irányításainak, ihletéseinek, amint elérnek hozzánk.

Leginkább a Szentírásban és a keresztyény közösségen át érnek hozzánk. Hívő engedelmisséggel tartozunk akkor, ha az egész közösség vagy az egyházi tekintély törvényes szervei a hiteles magyarázat karizmájával kimondják, hogy egy tanítás, egy tény Isten kinyilatkoztatásának része, hitünk szerves és lényeges eleme.

Ha a keresztyény közösség és a tekintély jogos szervei világosság után kutatnak, akkor senkisémet adhatja igazán hívő beleegyezését egy olyan végeredményhez, amely ezidőszert még nem ismeretes a hit biztonságával. Beleegyezését adhatja egy folyamathoz, a haladáshoz. El kell köteleznie magát a keresés mellé, hogy megépítsük az egységet. Gyakorlatilag ez a tanítás egy pontjának tisztázását jelentheti.

Az emberi törvényeknek való engedelmeskedést teológiai elvekre kell alapozni. Csakis Istennek van tekintélye gyermekei felett, senki másnak. Ha a közösségnek valami tekintélye van, csak azért van, mert Istentől kapta. Ennélfogva minden emberi törvényt az Istennek való engedelmeskedés sokkal szélesebb összefüggésében kell értelmezni.

Keresztyény összefüggésben minden csak-jogi engedelmisség kiábrándító és valójában szétrombolja a keresztyény életet, mert a törvény nem válthat meg senkit. Vagy megvan az engedelmisségben a szeretet felé tartó dinamikus erő, vagy egyáltalán nem keresztyény engedelmisség.